

Kurs w Kujbyszewie

Kazimierz Kraj

Artykuł poświęcony został krótkiej charakterystyce kursu dla kadr przyszłych organów bezpieczeństwa w Polsce. Autor przedstawia w zarysie rekrutację kursantów i informacje na temat przebiegu szkolenia. Wskazuje również na inne, podobne szkolenia, w których uczestniczyli Polacy na terenie Związku Radzieckiego. Sygnalizuje losy i kariery wybranych z nich, w tym obywateli ZSRR, którzy powrócili później do swojego kraju.

W trakcie pracy nad tekstem udało się pozyskać dodatkowe informacje, niedostępne dotychczas w polskiej literaturze przedmiotu. Dzięki temu artykuł przynosi nieco poszerzoną wiedzę o *kujbyszewiakach*, ich szkoleniu i przedstawionych oficerach organów bezpieczeństwa, którzy powrócili do ZSRR.

№ 916

Приказ НКВД СССР № 00902 об организации Куйбышевской межкраевой школы НКВД¹

5 мая 1942 г.

В связи с возросшей потребностью в оперативно-чекистских кадрах органов НКВД

приказываю:

1. Организовать в г. Куйбышеве межкраевую школу НКВД на 250 человек слушательского состава.
2. Вновь организованную школу именовать «Куйбышевская межкраевая школа НКВД».
3. Для размещения вновь организованной школы передать в постоянное пользование здание бывшей Куйбышевской школы милиции со всем инвентарем, оборудованием и имуществом, ранее принадлежавшим школе милиции.
4. Для создания необходимой учебной базы передать Куйбышевской межкраевой школе НКВД все учебные материалы бывшей Могилевской межкраевой школы НКВД, эвакуированные в УНКВД по Чкаловской области.
5. Начальнику УНКВД по Куйбышевской области в соответствии с утвержденным ОК НКВД СССР штатом школы укомплектовать школу постоянным составом.
6. Начальнику ЦФПО НКВД СССР обеспечить Куйбышевскую межкраевую школу НКВД финансированием.

Народный комиссар внутренних дел СССР

Берия

ЦА ФСБ России

¹ См. документы № 827, 831.

Słowa kluczowe: Kujbyszew, Międzyregionalna Szkoła NKWD, szkoła oficerska nr 366, organy bezpieczeństwa, Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego, *kujbyszewiaczy*

*

Współpraca organów bezpieczeństwa Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej oraz Związku Radzieckiego z racji wiążącego te dwa państwa sojuszu odbywała się na różnych płaszczyznach. Współdziałanie organów bezpieczeństwa jest przedstawiane i badane głównie przez pracowników naukowych Instytutu Pamięci Narodowej. W 2013 roku wydany został specjalny numer czasopisma *Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego* firmowany przez Agencję Bezpieczeństwa Wewnętrznego, a poświęcony problematyce tej współpracy w latach 1970 – 1990 ^[1] Wśród polskich naukowców – autorów opracowań można wskazać Wł. Bułhaka, A. Paczkowskiego, W. Bagieńskiego, L. Pawlikowicza i wielu innych [2, s. 16].

W ocenie autora pierwszym krokiem we współpracy organów bezpieczeństwa przyszłej PRL oraz ZSRR były kursy w Kujbyszewie (w czasie wojny – zapasowa stolica Związku Radzieckiego), podczas których wyszkolono część kadr przyszłego Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego Polski. W Kujbyszewie odbyły się dwa kursy, które oraz

*Rozkaz o organizacji Międzyregionalnej Szkoły NKWD
w Kujbyszewie*

ich absolwenci są bohaterami artykułu. Oczywiście wielu Polaków (działaczy Komunistycznej Partii Polski) kończyło wcześniej wojskowo-polityczną szkołę Kominternu, której komendantem był generał Karol Świerczewski „Walter”, oficer radzieckiego wywiadu wojskowego oraz uczestnik walk w Hiszpanii. Absolwenci kursu w Kujbyszewie w polskiej literaturze, także naukowej, określani są jako *kujbyszewiacy*.

Polscy politycy, działacze wywodzący się m.in. ze Związku Patriotów Polskich działającego w Związku Radzieckim przygotowując się do objęcia władzy w Polsce, obok organizacji Wojska Polskiego zdawali sobie sprawę, że oprócz sił zbrojnych, zdyscyplinowanej partii politycznej niezbędnym jest posiadanie sił bezpieczeństwa. Już wcześniej władze radzieckie zdawały sobie sprawę z nieuniknionego starcia z III Rzeszą. Wtedy zakładano, że po zwycięskiej wojnie powstanie w Polsce nowe państwo, oparte o inne zasady ustrojowe, które będzie potrzebowało wykwalifikowanych kadr. Także dla organów bezpieczeństwa. Dlatego już we wrześniu 1940 roku w Smoleńsku, jego Dzielnicy Aleksandrowskiej powstała szkoła (batalion) NKWD, określany w literaturze, jako Aleksandrowskaja Szkoła [3, s. 82]. Doborem kursantów zajmował się wydział personalny zarządu NKWD w Mińsku. W skład kursantów wchodziłi przedstawiciele narodowości zamieszkujących wschodnie tereny Rzeczypospolitej. Byli to Polacy, Żydzi, Białorusini i Ukraińcy. Komendantem był podpułkownik (?) Strielcow, imię nieznane[1]. Batalion liczył około 200 ludzi. Szkolenie trwało od września 1940 roku do marca 1941 roku. Obejmowało ono kwestie wojskowe, wywiadowcze oraz polityczne. Część absolwentów została skierowana do kolejnej szkoły, która mieściła się w mieście Gorki. Szkołą kierował pułkownik (?) Żurawlew (imię nieznane). W tej szkole na stosunkowo wysokim poziomie prowadzone było szkolenie

w zakresie politycznym oraz dywersyjnym. Tak można przypuszczać na podstawie ocen kursantów, jako nadających się na stanowiska kierownicze. Absolwenci byli przydzielani do służby w Armii Czerwonej, bądź kierowano ich do wykonywania zadań specjalnych [3, s. 82].

Wśród absolwentów wspomnianych kursów byli przyszły szef MSW PRL Mieczysław Moczar (Mikołaj Demko), Konrad Świetlik (wiceminister MBP), Aleksander Kokoszyn (przyszły szef Wojskowej Służby Wewnętrznej) i wielu innych, prominentnych funkcjonariuszy organów bezpieczeństwa PRL [3, s.82]. Po wybuchu wojny kursy dla grup sabotażowo-dywersyjnych organizowane były pod Moskwą (Puszkino oraz Kuszniarenkowo obok Ufy), gdzie szkolono przedstawicieli różnych narodowości. Jednym z absolwentów tych kursów był Jerzy Frey-Bielecki, szef WUBP w Krakowie, a następnie generał – pilot, dowódca wojsk lotniczych PRL [3, s.83; 4; 8, s. 19].

Związek Patriotów Polskich był ośrodkiem politycznym, który miał być alternatywą dla polskiego rządu emigracyjnego generała Władysława Sikorskiego. Organizatorem i przewodniczącą ZPP była Wanda Wasilewska, zaś na czele 1 Dywizji im. T. Kościuszki niepodlegającej dowództwu Polskich Sił Zbrojnych na Zachodzie stał pułkownik Zygmunt Berling. Nie wchodząc w szczegóły, przygotowaniem kadr dla przyszłej działalności w Polsce zajmował się Wydział Krajowy Zarządu Głównego ZPP. Ponadto od stycznia do sierpnia działało afiliowane przy CK WKP(b) Centralne Biuro Komunistów Polskich z którym ściśle współpracował Wydział Krajowy ZG ZPP [3, s. 83 – 84; 5]. Jedną z głównych postaci CBKP był przyszły minister bezpieczeństwa publicznego Stanisław Radkiewicz (w przeszłości absolwent *Коммунистического университета меньшинств Запада им. Ю. Мархлевского*). Radkiewicz był inicjatorem powstania Polskiego Samodziel-

nego Batalionu Specjalnego w miejscowości Bielołomut niedaleko Moskwy [6, s. 25-30]. O batalionie i jednym z jego oficerów opublikowałem artykuł w miesięczniku *MMS Komandos* [7, s. 58 - 63]. W przyszłości żołnierze batalionu stanowili trzon powstających wojsk wewnętrznych (Korpus Bezpieczeństwa Wewnętrznego) oraz kadrę dla organów bezpieczeństwa. W ramach szkolenia żołnierzy batalionu specjalnego przeszkolono około 1400 osób [1, s. 121].

W polskiej historiografii przyjęto, że najważniejszą inicjatywą dotyczącą przygotowania kadr dla organów bezpieczeństwa przyszłej Polski był zorganizowany z inicjatywy Centralnego Biura Komunistów Polskich w ZSRR kurs w Kujbyszewie. Inicjatorem i pomysłodawcą był Aleksander Zawadzki^[2]. Oczywiście realizacja kursu musiała się odbywać za zgodą władz radzieckich. Kurs był zorganizowany w Kujbyszewie (nazwa kursu Szkoła Oficerska nr 366). Miało to miejsce w Kujbyszewskiej Międzyregionalnej Szkole NKWD. Można więc przypuszczać, że władze radzieckie widziały w tych działaniach sens polityczny i organizacyjny. Kursanci wytypowani do nauki rekrutowani byli w większości 1 Dywizji im. T. Kościuszki, 2 Dywizji Piechoty im. H. Dąbrowskiego oraz 1 Brygady Artylerii im. J. Bema [8, s. 20]. Rekrutacja na kurs prowadzona była z zachowaniem tajności, gdyż nie informowano potencjalnych kursantów o celu postępowania sprawdzającego. Jak wspominał jeden z kursantów (Bronisław Jasiński) po wezwaniu do zastępcy dowódcy dywizji po krótkiej rozmowie został poinformowany, iż wytypowano go do specjalnej szkoły oficerskiej. Kiedy B. Jasiński wyraził zgodę, kazano mu napisać podanie do szkoły. W kilka dni później przyszedł kursant zdał broń i pozostały rynsztunek i udał się do Kujbyszewa [8, s. 20-21]. Dopiero na miejscu dowiedział się, że trafił do ośrodka szkoleniowego NKWD. Obiekt w którym odbywało się szkolenie

nie był duży, ale wykłady odbywały się w jednym miejscu. Była to Kujbyszewska Międzyregionalna Szkoła NKWD, która została zorganizowana w oparciu o bazę rozformowanej Mogilewskiej Międzyregionalnej Szkoły NKWD. Rozkaz o organizacji szkoły został opublikowany w książce *Органы государственной безопасности СССР в Великой Отечественной войне*. Сбор. Док.-в. Т.3.Кн.1. *Крушение Блицкрига*. М.: Русь, 2003. Kujbyszewska Międzyregionalna Szkoła NKWD przygotowywała również kadry dla jednostek kontrwywiadu *Smiersz* [12, s. 1]. Szkoła mieściła się przy ul. Kujbyszewa. d. 42. Obecnie znajduje się tam budynek Miejskiego Zarządu Federalnej Służby Wykonywania Kar^[3] (ГУ ФСИН). Druga część budynku spaliła się w lutym 1999 r. i była siedzibą Zarządu Miejskiego MSW Rosji. Do 1941 roku w budynku znajdowała się Kujbyszewska Szkoła Średnich Kadr Dowódczych Robotniczo-Chłopskiej Milicji NKWD^[4]. Została ona zamknięta na przełomie października/listopada 1941 r. [12, s. 1].

Kurs rozpoczął się ok. 18 kwietnia 1944 r. i trwał, prawdopodobnie, do 31 lipca^[5] tegoż roku [8, s. 20]. Standard pobytu był, jak na czasy wojenne, stosunkowo wysoki. Kursantów nie obowiązywało ścielenie łóżek i sprzątanie. W stołówce byli obsługiwani przez kelnerów. Dzień zaczynał się pobudką o godzinie 7.00, o godzinie 8.00 śniadanie następnie wykłady. Po obiedzie ponownie wykłady, po nich czas na naukę własną. Każdy kursant dysponował przepustką imienną, którą mógł pobrać z szafki przy posterunku wartownika i wyjść na miasto [8, s. 21]. Grupa kursantów liczyła najprawdopodobniej 217 osób. Byli wśród nich oficerowie, podoficerowie i szeregowcy. Mocno zróżnicowany był poziom wykształcenia.

W grupie znalazły się osoby z jedynie ukończoną szkołą powszechną, co także do końca nie jest pewne. Szkolenie miało bardzo intensywny charakter

(praktycznie 9 godzin dziennie). Wykłady prowadzono w języku rosyjskim, wykładowcami byli oficerowie NKWD oraz cywilni wykładowcy radzieckich uczelni (przedmioty ogólne). Kwestia języka wykładowego wskazuje, z dużym prawdopodobieństwem, że spory odsetek kursantów, to osoby urodzone w ZSRR oraz Polacy pochodzący z obszarów zaanektowanych przez Związek Radziecki (zachodnia Ukraina i Białoruś). Jedynie wiadomości o Polsce współczesnej były prowadzone w języku polskim. Prowadził je Leon Andrzejewski (Leon Ajzen) w przyszłości m.in. zastępca komendanta Centrum Wyszkożenia MBP w Legionowie, ale także dyrektor gabinetu ministra BP oraz pełnomocnik rządu PRL do spraw wykorzystania energii atomowej.

W ramach szkolenia politycznego prowadzono również wykłady z historii ZSRR, jej organów bezpieczeństwa, w tym na temat działalności Feliksa Dzierżyńskiego. Wykładano kryminalistykę (dyscyplina „B”) i ekonomię polityczną. Oraz oczywiście zajęcia z zakresu technik i metod operacyjnych, werbunku agentury oraz sposobów działania służb wywiadowczych i kontrwywiadowczych (dyscyplina „A”). Prowadzono również szkolenie wojskowe mające na celu przygotowanie kursantów do operacji przeciwko leśnym oddziałom przeciwnika. Kursantów wdrażano również do pracy śledczej [10, s. 87; 8, s. 23.].

Uczestnicy kursu zostali podzieleni na dwie kompanie. Dowódcami byli starszy sierżant Klarow (brak imienia) oraz sierżant Konstanty Jankowski. Ponadto funkcjonował pluton oficerski (dowódca por. Faustyn Grzybowski^[6]). Dowódcą kursu był podpułkownik Nikołaj Fiedorowicz Dragunow (1903 – 1957) naczelnik Kujbyszewskiej Międzyregionalnej Szkoły NKWD^[7]. Jego zastępcą do spraw wyszkolenia był podpułkownik Grigorij Iwanowicz Somow (1899 - ?) służący w organach bezpieczeństwa państwa od 1919 roku^[8]. Natomiast za-

stępcą do spraw politycznych był wspomniany już Leon Ajzen.

Po zakończeniu kursu jego absolwenci otrzymywali charakterystyki, które określały ich przydatność do służby w poszczególnych jednostkach organizacyjnych organów bezpieczeństwa. Po zakończeniu szkolenia i po zdaniu notatek oraz wyposażenia kursanci z obydwu wspomnianych dyscyplin („A” i „B”) zostali skierowani do Polski, do Lublina. W mieście funkcjonował Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego (PKWN). Prawdopodobnie w połowie sierpnia 1944 roku absolwenci szkoły w Kujbyszewie zostali włączeni do grup operacyjnych organizujących urzędy bezpieczeństwa publicznego. Byli również kierowani do centrali Resortu Bezpieczeństwa Publicznego^[9] w Lublinie. Jak pisze Krzysztof Lesiakowski stali się oni ważnym elementem tworzącym kadry polskich organów bezpieczeństwa. Wyróżniali się na tle innych, pewnym poziomem posiadanej wiedzy fachowej oraz jednokowym umundurowaniem, które otrzymali w Kujbyszewie [8, s.23-25].

Był jeszcze drugi kurs zorganizowany w Kujbyszewie (3 października 1944 r. do 1 marca 1945 r.). Kursantów wyselekcjonowano spośród poborowych 3 Zapasowego Pułku Piechoty w Lublinie. (230 kursantów). Kryterium doboru było średnie wykształcenie. Kursanci po przybyciu do Kujbyszewa zorientowali się do jakiej szkoły trafili. Zostali poddani intensywnemu szkoleniu polityczno – propagandowemu, niektórych kursantów usunięto. Zmodyfikowano również treści szkoleniowe (np. usunięto zagadnienia kontrwywiadowcze), których nie chciano przekazywać kursantom z powodu braku zaufania do nich. Kadry organów bezpieczeństwa zasiliło tylko 30 kursantów, pozostali zostali odesłani do jednostek Wojska Polskiego [8, s. 26].

Warto wspomnieć, że wielu kursantów z Kujbyszewa, a także absolwenci innych kursów prowadzonych przez or-

gana bezpieczeństwa Związku Radzieckiego pełniło czynną służbę w MSW do przełomu lat siedemdziesiątych i osiemdziesiątych ubiegłego stulecia.

Analiza przebiegu służby absolwentów kursu w Kujbyszewie jest interesująca i może być podstawą do pogłębionych studiów nad organami bezpieczeństwa PRL w ich początkowym stadium rozwojowym oraz w dojrzałej formie (począwszy od drugiej połowy lat pięćdziesiątych XX wieku). Kujbyszewiacy pod względem wykształcenia i wiedzy operacyjnej mieli przewagę nad kolegami, którzy byli kierowani z Armii Ludowej, lub tymi, niemającymi żadnego oświadczenia, nawet bojowego. Większość kujbyszewiaków trafiła do struktur terenowych (województw i powiatów) organów bezpieczeństwa. W pierwszych latach służby trudno znaleźć nazwiska kursantów z Kujbyszewa w centrali MBP^[10]. Dopiero później trafili tam i zrobili karierę Mikołaj Krupski, Stanisław Klaro, Faustyn Grzybowski, Longin Kołacz, Wiktor Leszkowicz, Mikołaj Lachowski czy Włodzimierz Zwierchanowski. Być może fakt ten wynikał z tego iż funkcjonariusze ci optymalnie sprawdzali się w pracy terenowej. A być może z faktu, że traktowano ich jako „obcych” w stosunku do funkcjonariuszy werbowanych na terytorium Polski^[11]. Kilku z absolwentów szkoły w Kujbyszewie w latach pięćdziesiątych ubiegłego wieku wyjechało do ZSRR [3, s. 92-93]. Prześledzenie losów zawodowych kursantów z Kujbyszewa może być interesującym studium nad organizacją i kształtem polskich organów bezpieczeństwa oraz polityką kadrową resortu.

Ważną rolę absolwenci kursu w Kujbyszewie odegrali w Centralnej Szkole MBP w Łodzi, a następnie, od 1947 r., w Centrum Wyszczolenia MBP w Legionowie pod Warszawą, jako kadra szkoleniowa. Najprawdopodobniej szkolenie prowadziło łącznie 12 kursantów z Kujbyszewa. Pokażę jedynie losy trzech,

A. Tomnicki

moim zdaniem najciekawszych postaci spośród nich.

Pierwszym, którego chcę przedstawić to kapitan Anton Aleksandrowicz Tomnicki, faktyczny organizator szkolenia i wykładowca Centralnej Szkoły MBP w Łodzi. Tomnicki urodził się w rodzinie chłopskiej 14.05.1911 roku (Romanowo Rejonu Dzierżyńskiego, w Obwodzie Żytomierskim, Ukraina^[12]). W dokumentach personalnych zawsze było odnotowywane, że jest obywatelem radzieckim. Jako jedyny z pracujących w Łodzi kursantów z Kujbyszewa posiadał wyższe wykształcenie. Był absolwentem Wiejsko-Gospodarczego Instytutu w Odesie (inżynier – agronom). Od 1939 roku był członkiem WKP(b). W 1941 roku jako oficer rezerwy został zmobilizowany i wcielony do RKKA^[13].

W maju 1943 r. został skierowany do 1 Dywizji im. T. Kościuszki i brał udział w bitwie pod Lenino, gdzie został ranny. Po wyzdrowieniu został skierowany na kurs w Kujbyszewie.

W trakcie szkolenia wyróżniał się orientacją w problematyce politycznej

oraz zaangażowaniem w przyswajanie wiedzy fachowej. Służbę w organach bezpieczeństwa rozpoczął 23 sierpnia 1944 r. Ale już od grudnia 1944 r. został dowódcą kompanii szkolnej w Szkole Oficerów Bezpieczeństwa mającej siedzibę w Lublinie. Pracował również jako wykładowca dyscyplin specjalnych. Po przeniesieniu do Łodzi, był faktycznym organizatorem procesu szkolenia. W opinii komendanta Centrum Szkolenia MBP podpułkownika Mieczysława Broniatowskiego, był to lubiany przez słuchaczy, inteligentny, doświadczony wykładowca przedmiotów specjalnych, przyczyniający się do podniesienia poziomu szkolenia. Po przeniesieniu szkoły do Legionowa pod Warszawą, Tomnicki pełnił funkcję zastępcy komendanta Centrum Wyszczolenia ds. Szkoleniowych oraz był kierownikiem kursu dla szefów urzędów bezpieczeństwa. W styczniu 1949 roku objął stanowisko naczelnika Wydziału II (ochrona członków Biura Politycznego KC PZPR) w Departamencie Ochrony Rządu MBP. Później został przeniesiony na stanowisko naczelnika Wydziału V (rolnictwo i leśnictwo) Departamentu IV MBP odpowiadającego za problematykę ekonomiczną. Jednakże wystąpiły problemy z dostosowaniem się do pracy w komórce operacyjnej i w sierpniu 1954 roku został zwolniony z organów bezpieczeństwa. Wyjechał do ZSRR. Jako ciekawostkę można podać, że nie zdał broni służbowej [8, s. 66-69].

Drugim oficerem, którego warto przedstawić był porucznik (major) Wiktor Jakowlewicz Łoj^[14] urodzony w Kraju Krasnojarskim 1919 roku (dokładna data urodzenia nieznana). W dokumentach personalnych miał trudności w określeniu swojego obywatelstwa, natomiast zawsze podawał narodowość polską. W Centrum Szkolenia był kierownikiem Wydziału Szkolenia. Posiadał średnie wykształcenie pedagogiczne (ukończone technikum pedagogiczne w ZSRR). Był dobrze

oceniany przez przełożonych, chociaż zarzucano mu w charakterystykach nadmierną tolerancję wobec kursantów. Przez lata odgrywał znaczącą rolę w Centrum Wyszczolenia MBP w Legionowie (zastępca dyrektora ds. nauk). Jednakże, jak zapisano w aktach personalnych „pogubił się” na płaszczyźnie obyczajowej. W 1954 roku powrócił do Związku Radzieckiego. Wśród kursantów miał przydomek „Kot w butach”, gdyż latem i zimą chodził w przydużych sapogach. W obejściu był szorstki, natomiast łagodniał po wypiciu 200 gramów wódki, ale wówczas wykazywał się wielką aktywnością wobec kobiet [8, s. 69 – 70; 11, s. 167].

Inną ciekawą postacią, której losy po powrocie do Związku Radzieckiego warto by prześledzić był kapitan Wiktor Kaziemirowicz (Kazimirowicz) Kamieniecki urodzony w 1923 r. w Piotrogradzie, przeniesiony karnie do Centrum Szkolenia z Wojewódzkiego Urzędu Bezpieczeństwa Publicznego w Warszawie (pijaństwo i utrzymywanie kontaktów z przypadkową kobietą). Przeniesienie nastąpiło, mimo iż przełożony napisał iż nie powinien pracować w organach bezpieczeństwa. W Centrum Szkolenia cieszył się dobrą opinią przełożonych, jako wykładowca dyscyplin specjalnych oraz wykładowca seminaryjny. Rokował nadzieję na przyszłość. Kamienieckiemu jednak nie odpowiadała służba w polskich organach bezpieczeństwa. W wyniku składanych raportów, które uzasadniał względami rodzinnymi oraz chęcią dokończenia studiów medycznych uzyskał w 1947 r. zgodę i wyjechał do ZSRR. Według pozyskanych informacji kapitan służby medycznej Kamieniecki pełnił służbę wojskową od czerwca 1941 r. w ramach II Frontu Białoruskiego. Był odznaczony m.in. *Znakiem Grunwaldu*, *Krzyżem Zasługi*, medalem *Zasłużony na Polu Chwały*, medalem *Zwycięstwa* i *Wolności* (odznaczenia polskie). Prawdopodobnie w latach sześćdziesiątych

047581-54 Шуркво
Учетная карточка

Орденская книжка № _____
Удостоверение _____

1. Фамилия Никомеичий
2. Имя и отчество Виктор Каземирович
3. Воинское звание капитан м.в.
4. Пол Мужской
5. Год рождения 1923
6. Место рождения город Ленинград.
7. Партийность (с какого года) Беспартийный
8. Образование Высшее.
9. Национальность Польск
10. С какого года в Советской Армии с 6.1941 по 2.1947.
11. Место службы (наименование части) и занимаемая должность в момент награждения сотрудник И.О.Б. Польши 2-Белорусский фронт. Министрство общественной безопасности.
12. Место службы и должность в настоящее время Зав. райздрава г. Кировской р-на. Район Кировской обл. как сар
13. Домашний адрес награжденного с. Тенин Район Кировской р-на. Район Кировской обл.

(См. п.об.)

14. Перечисление всех полученных наград

Наименование орденов, медалей	Их номера	№№ документов	Основание награждения
<u>Знак Грудного креста Заслуги.</u>	<u>1/1</u>	<u>6/4. w 058552.</u>	<u>19.07.1941. от 28.6.1945. М.О.Б. т.п.</u>
<u>Заслуженная наг. Слава.</u>	<u>1/1</u>	<u>6/4. w 30574/0172.</u>	<u>17.12.1946. от 17.12.1946. М.О.Б. т.п.</u>
<u>За победу и свободу</u>	<u>1/1</u>	<u>6/4. w 2332/125.</u>	<u>10.10.1945. от 10.10.1945. М.О.Б. т.п.</u>
<u>мех 27737-56</u>	<u>6/4. w 2061.</u>	<u>23.6.1945. от 23.6.1945. М.О.Б. т.п.</u>	

Подпись награжденного Виктор Каземирович Никомеичий
Подпись награжденного Виктор Каземирович Никомеичий
М.П. М.П. Никомеичий

19 июль 1947 г.

Типография «Известий», Зак. 2322.

Kartoteka odznaczeniowa W. Kamienieckiego

ubiegłego stulecia ponownie został rezydentem w Leningradzie. W ЦГА (archiwum historyczno politycznych dokumentów) m. Sankt-Petersburga znajdują się dokumenty osobiste członka Komunistycznej Partii Związku Radzieckiego W. Kamienieckiego (Newski Komitet Dzielnicowy KPZR)^[15]. Michaił Tumszis w swoim liście sugeruje, że jeżeli w 1954 roku Kamieniecki posiadał już wyższe wykształcenie medyczne, to prawdopodobnie uzyskał go w 1 Leningradzkim Instytucie Medycznym, gdzie może znajdować się jego personalna dokumentacja studenta z autobiografią^[16] [12, s. 2 - 3].

W krótkim artykule trudno przedstawić całokształt historii kursantów z Kujbyszewa oraz ich znaczenie i odegraną przez nich rolę w budowie polskich organów bezpieczeństwa. Jest to temat in-

teresujący, a ze względu na ograniczone po stronie polskiej źródła (generalnie jedynie ankiety personalne z teczek kadrowych, charakterystyki wydane przez szefa kursów) jest badany jednostronnie. Brakuje informacji o radzieckiej kadrze prowadzącej szkolenia specjalistyczne. Do momentu publikacji tego artykułu nie znaliśmy nawet imion szefów kursów, czy przebiegu ich służby, co pozwoliłoby na doprecyzowanie np. oceny poziomu szkolenia. Ciekawym dla polskiego czytelnika byłoby prześledzenie dróg życiowych absolwentów kursu – obywateli radzieckich, którzy powrócili do Związku Radzieckiego. Warto podkreślić, że kierownicy kursu, a zarazem szefowie Kujbyszewskiej Międzyregionalnej Szkoły NKWD byli doświadczonymi, długoletnimi funkcjonariuszami radzieckich organów bezpieczeństwa. Nikolaј Dragu-

now był wcześniej szefem szkoły NKWD w Leningradzie. Z kolei Grigorij Somow w organach bezpieczeństwa służył od 1919 roku, był m in. naczelnikiem Drogowo – Transportowego Wydziału NKWD Południowo – Wschodnich Linii Kolejowych.

Dzięki uprzejmości Michaiła Antonasowicza Tumszisa z Samary^[17], badacza i historyka dziejów rosyjskich (radzieckich) organów bezpieczeństwa uzyskałem kilka nowych informacji, tropów, które być może w przyszłości pozwolą poszerzyć wiedzę o przebiegu kursu czy przybliżyć realizowany program szkoleniowy. A może skierują nas do innych cennych źródeł, np. do dokumentów archiwalnych po szkole NKWD w Kujbyszewie.

Bibliografia

1. *Współpraca SB MSW PRL z KGB ZSRR w latach 1970-1990 próba bilansu* (red. Zb. Nawrocki), BPBW3 – Emów 2013.
2. W. Bagieński, *Współpraca służb wywiadowczych PRL i Związku Radzieckiego jako element relacji dwustronnych KGB z MSW (1956-1990)* [w:] *Aparat represji w Polsce Ludowej 1944 – 1989* nr 21 - 2023.
3. Sł. Poleszak, „*Pomoc*” sowiecka przy tworzeniu komunistycznego aparatu bezpieczeństwa w Polsce [w:] *Piotrkowskie Zeszyty Historyczne* nr 11 – Piotrków Trybunalski 2010.
4. St. Czum, W. Wójcik, *Generałowie w stalowych mundurach*, Warszawa 2003.
5. A. Friszke, *Polska. Losy państwa i narodu 1939 – 1989*, Warszawa 2003.
6. A. G. Kister, *Pretorianie Polski Samodzielny Batalion Specjalny i Wojska Wewnętrzne 18 X 1943 -26 III 1945*, Warszawa 2010.
7. K. Kraj, *Dywersonant ze Wschodu* [w:] *MMS Komandos* nr 2/2011.

8. K. Lesiakowski, *Centralna Szkoła Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego 1945 – 1947*, Łódź 2017.

9. Е.Д.Проценко,Е.В. Байкеев, *Деятельность военно-учебных заведений войск НКВД по подготовке офицерских кадров в годы Великой Отечественной Войны* [w:] *Вестник Санкт-Петербургского университета МВД России* nr 2/ 2005.

10. D. Nowicka, *Kształtowanie się służb specjalnych jako aparatu represji Polski Ludowej* [w:] *Z Dziejów Prawa* t. 14/2021.

11. K. Lesiakowski, *Kadra Centralnej Szkoły Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego 1945 - 1947 Początki polskiego aparatu bezpieczeństwa* [w:] *Przegląd Nauk Historycznych* Nr 1/2016.

12. List M. A. Tumszisa z 19 października 2025 r. (archiwum autora).

Przypisy

[1] Autor zerknął m. in. do personaliów zamieszczonych na stronie www.shieldandsword.mozohin.ru/personnel_gb4.htm, ale nie znalazł tam nazwiska Strielcowa. Podobnie, jak żadna z notek biograficznych na portalu www.nkvd.memo.ru osób o nazwisku Strielcow na wskazuje potencjalnego komendanta. Gwoli wyjaśnienia w 1940 roku ranga podpułkownika nie istniała w organach NKWD.

[2] A. Zawadzki (1899-1964) był absolwentem wojskowo-politycznej szkoły Kominternu, przewodniczący CBKP, generał dywizji Wojska Polskiego. W PRL był członkiem Biura Politycznego KC PZPR, wiceprezesem Rady Ministrów i w latach 1952 – 1964 przewodniczącym Rady Państwa (ekwiwalent prezydenta).

[3] Tak nazywa się rosyjska służba więzienna.

[4] *Смерш. Исторические очерки и архивные документы*. Изд. 2-е исправл. и дополн. М.: изд-во Главархива г. Москвы, 2005. s. 305; *Список абонентов Куйбышевской городской телефонной сети*.

Куйбышев, 1937. s. 55 (podaję za M. Tumszisem). Zgodnie z rozkazem szkoła była przeznaczona na 250 kursantów.

[5] Wskazywane są inne daty zakończenia kursu 26 i 28 lipca.

[6] W okresie PRL m in. dyrektor Departamentu Ochrony Rządu MBP.

[7] Zob. Драгунов, Николай Федорович — Кадровый состав НКВД 1935-1939 (2025.12.30); więcej РГАСПИ. Ф. 17. Оп. 100. Д. 62714 (teczka personalna): w ЦГА (archiwum historyczno politycznych dokumentów) m. Sankt-Petersburga, patrz także w zbiorze P-1728, Оп. 1-45. Д. 353144 (prawdopodobnie dokumenty o wstąpieniu w 1927 r. do WKP(b)).

[8] Więcej o G.I. Somowie zob. Сомов, Григорий Иванович — Кадровый состав НКВД 1935-1939 (2025.12.30) oraz w archiwum РГАСПИ Ф. 17. Оп. 100. Д. 168695.

[9] Pierwotna nazwa Ministerstwa Bezpieczeństwa Publicznego.

[10] Byli to jedynie Józef Krakowski, Jan Szewczyk, Stanisław Zaszoft.

[11] Podobna linia podziału przebiegała w szeregach PPR/PZPR.

[12] W momencie narodzin była to Parafia Romanowska Powiatu Nowgorodzko-Wołyńskiego Guberni Wołyńskiej.

[13] Służbę wojskową rozpoczął 1 grudnia 1933 r. W czasie wojny służył w 7 Gwardyjskim Samodzielnym Batalionie Łączności, a następnie w grupie operacyjnej (być może *Smiersz*), podpułkownik. Służbę zakończył 28 października 1954 r. Odznaczony medalami: *Za oswobodzenie Warszawy*, *Medal Zwycięstwa nad Niemcami w Wielkiej Wojnie Ojczyźnianej 1941 – 1945* oraz *Orderem Czerwonej Gwiazdy*. Dokumenty dotyczące A.A. Tomnickiego znajdują się w Centralnym Archiwum Ministerstwa Obrony Rosji w Podolsku; zob. też. https://pamyat-naroda.ru/heroes/person=-her92253611o/?backurl=%2Fheroes%2F%3Fadv_search%-3Dy%26last_name%3DТомницкий%26first_name%3D%26middle_name%3D%26date_birth_from%3D1911%26static_hash%3D4d-d3268ef6b471c7ca85803490d2d6c2b3573f-3600cdbc1aa8742bd494516397v1%26group%3Dall%26types%3Dpamyat_comman-

der%3Anagrady_nagrad_doc%3Anagrady_uchet_kartoteka%3Anagrady_ubilein_kartoteka%3Apdv_kart_in%3Apdv_kart_in_inostranec%3Apamyat_voenkomat%3Apotery_vpp%3Apamyat_zsp_parts%3Akld_ran%3Akld_bolezn%3Akld_card%3Akld_upk%3Akld_vmf%3Akld_partizan%3Apotery_donese-niya_o_poteryah%3Apotery_gospitali%3Apotery_utochenie_poter%3Apotery_spiski_zahoroneniy%3Apotery_voennoplen%3Apotery_iskluchenie_iz_spiskov%3Apotery_kartoteki%3Apotery_rvk_extra%3Apotery_isp_extra%3Asame_doroga%3Asame_rvk%3Asame_guk%3Apotery_knigi_pamyati%26page%3D1%26grouppersons%3D1&.

[14] Dokumenty W. J. Łoja znajdują się w Centralnym Archiwum Ministerstwa Obrony Rosji w Podolsku, w 1951 roku otrzymał medal *Za zasługi bojowe*; zob. też. [\[15\] Ф. Р-5. Оп. 29. Д. 1048 \(л. 2\), podaję za M. A. Tumszisem.](https://pamyat-naroda.ru/heroes/person-hero83020708/?backurl=%2Fheroes%2F%3Fadv_search%-3Dy%26last_name%3DЛой%20%26first_name%3DВиктор%26middle_name%3D%26date_birth_from%3D%26static_hash%3Db71b4ca7d7b13e16d7919a-442e4bcf31b3573f3600cdbc1aa8742bd494516397v1%26group%3Dall%26types%3Dpamyat_commander%3Anagrady_nagrad_doc%3Anagrady_uchet_kartoteka%3Anagrady_ubilein_kartoteka%3Apdv_kart_in%3Apdv_kart_in_inostranec%3Apamyat_voenkomat%3Apotery_vpp%3Apamyat_zsp_parts%3Akld_ran%3Akld_bolezn%3Akld_card%3Akld_upk%3Akld_vmf%3Akld_partizan%3Apotery_donese-niya_o_poteryah%3Apotery_gospitali%3Apotery_utochenie_poter%3Apotery_spiski_zahoroneniy%3Apotery_voennoplen%3Apotery_iskluchenie_iz_spiskov%3Apotery_kartoteki%3Apotery_rvk_extra%3Apotery_isp_extra%3Asame_doroga%3Asame_rvk%3Asame_guk%3Apotery_knigi_pamyati%26page%3D1%26grouppersons%3D1&.</p></div><div data-bbox=)

[16] Archiwum 1 Sankt –Petersburskiego Państwowego Uniwersytetu Medycznego im. akademika I.P. Pawłowa.

[17] W okresie radzieckim Kujbyszew.